

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються педагогічні умови, що реалізують ефективну підготовку майбутніх учителів-філологів до проектної діяльності в основній школі. Автор доводить, що педагогічні умови є сукупністю заходів, які забезпечують досягнення мети професійної діяльності та професійного розвитку особистості майбутнього вчителя. Реалізація сукупності таких педагогічних умов, як: структурно-змістове забезпечення процесу підготовки студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі; інтеграція освітнього середовища ВНЗ та освітнього середовища середньої школи (організація локального освітнього середовища); професійна та рефлексивна самоідентифікація майбутнього вчителя-філолога зі специфікою проектної методики; системний моніторинг і контроль за процесом підготовки студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі, сприяє підвищенню ефективності процесу підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до організації проектної діяльності в основній школі.

Ключові слова: педагогічні умови, проектна діяльність, професійна підготовка студентів-філологів.

В статье рассматриваются педагогические условия, которые реализуют эффективную подготовку будущих учителей-филологов к проектной деятельности в основной школе. Автор доказывает, что педагогические условия являются совокупностью мероприятий, которые обеспечивают достижение цели профессиональной деятельности и профессионального развития личности будущего учителя. Реализация совокупности таких педагогических условий, как: структурно-содержательное обеспечение процесса подготовки студентов-филологов к проектной деятельности в основной школе; интеграция образовательной среды ВУЗа и образовательной среды средней школы (организация локальной образовательной среды); профессиональная и рефлексивная самоидентификация будущего учителя-филолога со спецификой проектной методики; системный мониторинг и контроль за процессом подготовки студентов-филологов к проектной деятельности в основной школе способствует повышению эффективности процесса подготовки будущих учителей филологических специальностей к организации проектной деятельности в основной школе.

Ключевые слова: педагогические условия, проектная деятельность, профессиональная подготовка студентов-филологов

Pedagogical terms which will realize effective preparation of future teachers-philologists to project activity at basic school are examined in the article. An author proves that pedagogical terms are the aggregate of measures which provide gaining end professional activity and professional development of personality of future teacher. Realization of aggregate of such pedagogical terms, as: structural-rich in content providing of process of preparation of students-philologists to project activity at basic school; integration of educational environment of Institute of higher and educational environment of middle school (organization of local educational environment); professional and reflection samoidentifikaciya of future teacher-philologist with the specific of project method; system monitoring and control after the process of preparations of future teachers of philological specialities to organization of project activity at basic school.

Key words: pedagogical terms, project activity, professional preparation of students-philologists

Постановка проблеми. Однією з найважливіших вимог, що сьогодні висувають до організації навчального процесу, є використання методів, що сприяють формуванню в студентів умінь самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі, конструювати свої знання, висувати гіпотези, аналізувати результати навчальної діяльності. Більше можливостей у цьому сенсі відкриває проектна діяльність (ПД). Уміння здійснювати проектну діяльність – показник високої кваліфікації викладача, його прогресивної методики навчання та розвитку учнів. Процес підготовки майбутніх учителів-філологів до проектної діяльності в основній школі буде ефективним за використання певних педагогічних умов.

Ступінь розробленості проблеми. В останні десятиріччя в Україні захищено дисертаційні дослідження, що стосуються окремих питань підготовки вчителя (Є. С. Барбіна, С. М. Бреус, М. І. Браїлова, О. І. Виговська, В. А. Гаманюк, І. Д. Мітін, О. М. Пехота). Проектна діяльність як одна з форм навчальної діяльності, на думку сучасних лінгводидактів (О. С. Полат, О. І. Грідасова, В. І. Луценко, А. М. Богуш), здатна зробити навчальний процес для студентів особистісно значущим, коли кожний може розкрити свій творчий потенціал, виявити дослідницькі здібності, фантазію, креативність, активність, самостійність. Однак дослідження підготовки студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі свідчить про наявність протиріччя між: необхідністю підготовки студента, як майбутнього вчителя, який володіє прийомами прогнозування, моделювання, проєктування, необхідними для його професійного саморозвитку та відсутністю у нього відповідної методики формування навичок проектної діяльності; високою ефективністю методу проєкту та обмеженим використанням цього методу в практиці викладання в загальноосвітніх школах, ВНЗ; творчим характером майбутньої педагогічної діяльності і слабкою орієнтацією на професію вчителя-філолога системи підготовки у ВНЗ.

Мета статті – визначити педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх учителів-філологів до проектної діяльності в основній школі.

Виклад основного матеріалу. Передусім уточнимо сутність поняття «педагогічні умови». Науковці тлумачать означену дефініцію як особливості комунікативного процесу, педагогічні технології, форми організації освітнього процесу, методи і прийоми, засоби навчання (О. Надєєва) [3, с. 9]; джерело виникнення, існування і розвитку освітнього процесу (Б. Федоришин) [7, с. 49]; умови, що створюються в освітньому процесі та здійснення яких забезпечує найбільш ефективне протікання цих процесів.

Педагогічні умови – це структурна оболонка педагогічних технологій чи педагогічних моделей; завдяки педагогічним умовам реалізуються компоненти технології. Отже, педагогічні умови повинні віддзеркалювати структуру підготовки студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі, вмішувати передбачені технологією

формування готовності компоненти моделі або технології.

Реалізація педагогічних умов має на меті: забезпечення організаційно-педагогічного супроводу професійної підготовки майбутніх учителів-філологів; удосконалення системи професійної підготовки педагогічних кадрів для роботи в умовах профільного навчання; визначення форм і методів підтримки процесу формування готовності майбутніх учителів до проектної діяльності в реальних умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Підготовка вчителів-філологів до проектної діяльності в основній школі – складний і багатоаспектний процес. Ефективне розв'язання зазначеної проблеми, якість отриманих результатів залежатиме від створення відповідних педагогічних умов. Педагогічними умовами продуктивності процесу підготовки студентів-філологів до організації проектної діяльності можуть бути обставини, що сприяють: розвитку дослідницької активності, реалізації творчого підходу до створення проєктів, активізації організаторського потенціалу особистості майбутніх педагогів, забезпеченню позиції активних суб'єктів діяльності, гармонійному пізнанню навколишньої дійсності.

Аналізуючи досліджувану проблему, виділяємо такі *педагогічні умови*, що дозволять ефективно здійснити підготовку студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі: структурно-змістове забезпечення процесу підготовки студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі; інтеграція освітнього середовища ВНЗ та освітнього середовища середньої школи; професійна та рефлексивна самоідентифікація майбутнього вчителя-філолога зі специфікою проектної методики; системний моніторинг і контроль за процесом підготовки студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі.

Процес формування педагогічних умов обумовлений необхідністю визначення тих аспектів, які максимально сприяють реалізації найважливіших цільових установок використання основних засад гуманітаризації освіти в якості практичних засобів для професійної діяльності. Крім педагогічних умов, важливий вплив на гуманізацію освіти мають психологічний, фізіологічний, валеологічний і реалізуючий фактори.

Структурно-змістове забезпечення процесу підготовки студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі передбачає: формування у майбутнього вчителя-філолога системи знань (зі спеціальних дисциплін; з психолого-педагогічних дисциплін; знань сутності й змісту профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах); формування системи вмінь і навичок діяльності в умовах профільного навчання; створення спеціального компонента в змісті професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога, який би відображав сутність і специфіку профільного навчання в умовах ВНЗ.

Незважаючи на те, що зміст навчання має відповідати предметній програмі, може бути і

поширений завдяки додатковому (спеціальному теоретичному та практичному) матеріалу. Доцільно інтегрувати у відповідні розділи програми спеціально підібраний додатковий матеріал.

Структурно-змістове забезпечення фактично реалізується в конструюванні змісту освіти, що потрібно здійснювати з урахуванням потреб професійної спрямованості, принципів сполучення та інтеграції програмного змісту навчального матеріалу з предмета та дисциплін психолого-педагогічного циклу (педагогіки, психології, методи викладання), що містить додаткову професійно зорієнтовану інформацію.

Визначаючи зміст освіти на цьому етапі, ми враховували:

- особливості професійного мовлення (психолого-педагогічна та термінологічно-лінгвістична лексика);

- ціннісно-орієнтоване ставлення майбутніх учителів філологічних спеціальностей до опанування професійного мовлення, до компонентів проектної діяльності, до умінь смислової переробки інформації.

Ми визначаємо структурно-змістове забезпечення процесу підготовки студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі як складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції теоретичних знань і практичних умінь працювати з різною інформацією, а також сукупність умінь та особистісних якостей, що дозволяють здійснювати проектну діяльність. Тобто поняття «підготовка» – це бажання студента брати участь в проектній роботі.

Варто підкреслити важливість *умови інтеграції освітнього середовища ВНЗ та освітнього середовища середньої школи*; організації локального освітнього середовища. У такому середовищі просторово та функціонально об'єднуються суб'єкти освіти, між якими встановлюються тісні, різнопланові групові взаємозв'язки. Кожен виконавець проекту здійснює свою діяльність у межах просторово-предметних компонентах середовища. Так, якість локального освітнього середовища визначається якістю трьох його компонентів (просторово-предметного, соціальних відношень у середовищі, зв'язків між просторово-предметним та соціальним компонентами). Перший компонент передбачає наявність просторої аудиторії для обговорення плану, ходу та проміжних результатів проектної роботи, наявність технічних та інформаційних засобів із виходом в Інтернет, а також достатній обсяг і зміст літератури з теми проекту тощо.

Соціальні відношення в інтеграційному освітньому середовищі ВНЗ та освітнього середовища загальноосвітньої школи є фактором позитивного розвитку кожного з учасників проекту: доброзичливе партнерське ставлення між викладачем і студентами, членами групи, неформальний творчий підхід до виконання своєї частини проекту, адекватний конструктивний стиль взаємовідношень у процесі

групової роботи, взаємодопомога, підтримка, шанобливе ставлення тощо.

Професійна та рефлексивна самоідентифікація майбутнього вчителя-філолога зі специфікою проектної методики передбачає: створення позитивної мотивації майбутніх учителів-філологів до проектної діяльності в основній школі [5, с. 149.]; формування психологічної готовності майбутнього вчителя-філолога до гнучкості й варіативності навчального процесу залежно від рівня його профілізації (профільні класи, варіативні курси, елективні курси, профільна школа тощо); інформаційне забезпечення процесу засвоєння знань, умінь і навичок професійної діяльності майбутніх учителів-філологів в умовах профільного навчання тощо [4, с. 46-48].

Загальноновизнаним є факт про те, що підготовка спеціаліста ґрунтується на засвоєнні знань, конкретних умінь, зразків поведінки, та психологічна готовність є одним із вагомих аспектів його професійної діяльності. В. О. Сластьонін визначає готовність до будь-якої діяльності як «особливий психічний стан, як наявність у суб'єкта образу структури певної дії та постійної спрямованості свідомості на її виконання» [6, с. 19].

Системний моніторинг і контроль за процесом підготовки студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі визначає розробку та застосування діагностичних методик для вивчення рівня підготовки студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі; засвоєння системи знань, умінь і навичок майбутніми вчителями-філологами; моніторинг успішності проходження майбутніми вчителями-філологами практики в умовах навчання.

Моніторинг реалізується за допомогою комплексу методів і чітко розроблених процедур. На відміну від контролю, який кожного року спрямовується на нові об'єкти, моніторинг спрямовується на одні й ті самі об'єкти й періодично повторюється.

Важливою умовою ефективності моніторингу є відповідність його процедур вимогам культури оцінки, яку характеризують:

- наявність чітких критеріїв оцінки;
- розроблені процедури оцінки;
- наявність кваліфікованих експертів;
- розроблені форми фіксації інформації в ході моніторингу;
- розроблені часові характеристики оцінки;
- зв'язок оцінки із системою прийняття управлінських рішень.

Наведені положення дозволяють визначити моніторинг як систему заходів щодо збору та аналізу інформації з метою вивчення та оцінки якості професійної підготовки і прийняття рішень про розвиток навчально-виховного процесу на основі аналізу виявлених типових особливостей і тенденцій.

Наведені положення дозволяють визначити моніторинг як систему заходів щодо збору та аналізу інформації з метою вивчення та оцінки якості професійної підготовки і прийняття рішень про розвиток навчально-виховного процесу на

основі аналізу виявлених типових особливостей і тенденцій.

На думку групи вчених В. П. Андрущенка, О. В. Глузмана, Н. О. Дівінської, В. Г. Кременя, В. І. Лугового одним із напрямів реформування навчально-виховного процесу вищої школи є істотна перебудова психолого-педагогічних та методичних засад діагностування навчальних досягнень студентів, що обумовлено необхідністю вирішення низки проблем:

– контролю часто бракує системного характеру, коли методи і форми оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються без урахування педагогічних цілей; розраховані виключно на пам'ять студента і вимагають репродуктивної діяльності за зразком чи алгоритмом;

– усне опитування нерідко перетворюється на діалог між тим, хто відповідає і викладачем при пасивному спогляданні інших студентів; при письмовому контролі несправедливо слабо реалізується його навчальна функція, коли студент так і лишається зі своїми помилками в знаннях без їх корекції;

– контрольні заходи часто зводяться до реєстрації незнання студентом навчального матеріалу, а не до оцінювання його навчальних досягнень як результату старанності в пізнавальній діяльності, при цьому, при оцінюванні, переважно, реєструються нижчі рівні засвоєння знань (впізнавання, репродуктивний, розуміння), лишаючи поза обліком реконструктивний і творчий (перенесення) рівні володіння знаннями.

Ураховуючи акцентовані проблеми, ми зможемо реалізувати підготовку майбутніх учителів філологічних спеціальностей до ПД в основній школі. Оскільки нинішня парадигма освіти спрямована на те, що не особистість студента загалом виступає об'єктом навчання, а його особистісні показники, то оцінювання якостей майбутнього фахівця повинно розпочинатися з розвитку його духовних і творчих можливостей, а роль навчання зводиться до забезпечення становлення такої особистості, яка здатна створити якісні зміни у сфері своєї професійної діяльності. Звідси випливає, що людина, яка навчається, охоплюється внутрішнім зворотним зв'язком, що дає можливість їй самостійно підняти рівень навчання, а тому, хто вчить, – розглядати студента як об'єкт і суб'єкт управління. До того ж, дієвість та ефективність впливу викладача на продуктивність діяльності студента значною мірою залежить від однієї з основних умов реального управління – обов'язкового та якісного зворотного зв'язку, який у навчальному процесі являє собою інформаційний процес. Він дозволяє викладачеві отримати дані про те, наскільки наслідки пізнання у ПД студента на конкретному етапі навчальної роботи відповідають тим результатам, що були визначені викладачем на підставі загальної мети – підготовки кваліфікованого фахівця до проектної діяльності [4, с. 154].

Під час проектної діяльності формуються такі загальноосвітні уміння та навички: рефлексивні уміння (продумати задачу, для розв'язання якої недостатньо знання; відповідати на питання: чому потрібно навчитися для розв'язання окресленої задачі); пошукові – дослідницькі уміння (самостійна генерація ідей, винайдення способу дії, застосовуючи знання різних дисциплін; самостійний пошук і віднаходження матеріалу в предметному та поза предметному інформаційному полі; запит необхідної інформації в експерта; висування гіпотез; з'ясування причинно-наслідкових зв'язків); уміння та навички роботи в співробітництві (колективне планування; взаємодія з різними партнерами; взаємодопомога у групі в розв'язанні спільних задач; ділове партнерське спілкування; корекція власних помилок та інших учасників проекту); організаторські уміння (проекування процесу, виробу; планування діяльності, часу, ресурсів; вирішення проблем і прогнозування їх наслідків; навички аналізу власної діяльності – протікання та проміжних результатів); комунікативні уміння (ініціювання взаємодії із суб'єктами проектної діяльності – діалог, формулювання запитань; проведення дискусії; інтерв'ювання та усне опитування тощо); презентаційні уміння та навички (монологічне мовлення; упевненість і переконаність під час виступу; використання різних засобів наочності; відповідь на незаплановані питання).

Висновки. Отже, педагогічні умови є сукупністю заходів, які забезпечують досягнення мети професійної діяльності та професійного розвитку особистості (С. І. Архангельський, Ю. К. Бабанський, І. І. Кобиляцький, І. О. Рейнгард та ін.); вони свідомо створюються в навчальному процесі й забезпечують найбільш ефективний перебіг професійної адаптації майбутніх викладачів.

Реалізація сукупності таких педагогічних умов, як: структурно-змістове забезпечення процесу підготовки студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі; інтеграція освітнього середовища ВНЗ та освітнього середовища середньої школи; організація локального освітнього середовища; професійна та рефлексивна самоідентифікація майбутнього вчителя-філолога зі специфікою проектної методики; системний моніторинг і контроль за процесом підготовки студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі сприяє підвищенню ефективності процесу підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до організації проектної діяльності в основній школі.

Упровадження цих педагогічних умов передбачає гармонійне поєднання як традиційних, нормативно визначених для вищої школи, форм і методів навчання (лекції, семінарські й практичні заняття), так і нетрадиційних активних (тренінги, ігрові методи, спільне викладання тощо), що передбачають активізацію розвитку в майбутнього викладача професійної адаптивності.

Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо у вивченні організації методики підготовки студентів-філологів до проектної діяльності в основній школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глузман А. В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета : теория и опыт исследования : [монография] / А. В. Глузман. – К. : Поисково-издательское агентство, 1998. – 252 с.
2. Луценко В. Метод проєктів як форма інноваційного навчання рідної мови / В. Луценко // Дивослово. – № 12. – 2010. – С. 6-7.
3. Надеев А. Т. Имитационная модель процесса формирования качества / А. Т. Надеев // Методы проектирования алгоритмических моделей сложных моделей. [межвузовский сборник. Вып. 2]. – Таганрог, 1977. – С. 91-94.
4. Педагогіка вищої школи / [В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, І. С. Волощук та ін.] ; за ред. В. Г. Кременя, В. П. Андрущенко, В. І. Лугового. – К. : Педагогічна думка. – 2009. – 256 с.
5. Проектна технологія // Освітні технології : [навчально-методичний посібник] / О. М. Пехота, А. З. Кіквенко, О. М. Любарська та ін. – К. : А.С.К., 2001. – С. 148-163.
6. Слостенин В. А. Формирование личности учителя в процессе его профессиональной подготовки / В. А. Слостенин. – М. : Педагогика, 1976. – 171 с.
7. Федоришин Б. А. Методика организации самостоятельного изучения профессии старшими школьниками / Б. А. Федоришин. – Ярославль : Изд-во Яросл. гос.ун-та, 1993. – 30 с.

Рецензенти: **Горбунова Н. В.** – доктор педагогічних наук, доцент;
Бабкова-Пилипенко Н. П. – кандидат педагогічних наук.

© Фоменко І. О., 2012

Дата надходження статті до редколегії 13.05.2012 р.

ФОМЕНКО Ірина Олексіївна – аспірант кафедри педагогіки та управління навчальними закладами (Інститут педагогіки, психології та інклюзивної освіти), Республіканський вищий навчальний заклад «Кримський гуманітарний університет».

Коло наукових інтересів: професійна підготовка вчителів-філологів.